

Døpt 29/4. 1732. Gunnild (Sørg. fra Laestad) Blisla
 (Petersen) 16. 1730
 Foreldre: Anders Blisla og hustru (1734: Karle Skredli)
 Søst: Kari Rønneberg Kari Rasmussen Røi
 " Nils Blisla, Joen Skomager, Anne Amason

1809-10 Agnes
 Alle begynte skole 14 år
 til best etter Johan Andersens Peter
 i Droba for hans sønn i
 kjøpet til 6 år p. Tonde.

Hiljune 27/10 1809 Røen
Kari Olde Røen (v) 9
Lenn. Pev -
Meline Pedersd. Laestad
 samt 2 skipper, and dunde.
 en fadd for
Joen Nilsen Bakke på Hiljune
 og Anne Røen Larsd.

Født 12/10. 1857 Sondre Karle
 Døpt 1/11 - 58 (1942)
 Ansattbarnen Andreas Hansen Sondre Karle og skolef
Kajene Kathea Johansdtr. & Ann Polakke Merina
 født 1872 og 7 fra Karle
 Dit den 1855 Koolan Benn hand for Lode 4000 Spent
 758 1865 her da på hjem pt Spent

Saltstuvilla 1697 Røen
 "Nye mandtømmen"
 Disse nevnes som Spere på Røen:
Erich Knudsen, 28 år, født på grønt
Oleif Jensen, 20 år født i Ras
 og Anna Kellen (Lenn Røen)

Karle P.
 (Agnes)
 (Agnes)

Døpt 19/4 1817
Margret og Belge Beltzsen Karle, 27 år
 og Ryge Anna Lophia Christiansdtr Karlson, 30 år (Hem en døpt for grønne 5/12 87)

Sopelimen

NESODDEN
 HISTORIELAGS
 ÅRSSKRIFT

2012

Innhold «Sopelimen» 2012:

Arne Moen: <i>Luftkamper over Nesoddlandet 9. april 1940</i>	3
Harald Lorentzen: <i>«Storbranden paa Nesodden»</i>	9
Stein Turtumøygaard: <i>Mannen som arkiverte bygdehistorien</i>	13
Grethe Fossum: <i>Den gangen vi hadde sykebil på Nesodden</i>	19
Åste Eggen: <i>En annerledes sommerbolig</i>	23
Åste Eggen: <i>Nesoddbygda gjennom prestebriller i 1743</i>	29
Åste Eggen/Stein Buraas: <i>Tigertemmeren fra Digerud</i>	38

Redaksjonskomitè for «Sopelimen» 2012:

Styret i Nesodden historielag

Forsidebilde:

Arkivkort fra Albert Raaens unike historiske arkiv.

Heinkel 111. Foto: Bundesarchiv Koblenz.

Luftkamper over og ved Nesoddlandet 9. april 1940

Det første tyske flyet som gikk tapt i kampen om Norge ble skutt ned over Nesodden og styrtet på Knardal i Frogn kommune. Med stor sannsynlighet styrtet det også et fly i havet ved Steilene, men her mangler øyenvitner. Det var norske fly fra Fornebu som fikk inn fulltreffere og gav tyskerne motstand da flyene kom nordover fra Tyskland om morgenen 9. april 1940. Lyden av flyene og skytingen er det nok noen fra Frogn og Nesodden som kan huske.

Av Arne Moen

Planleggingen og gjennomføringen av luftoperasjonene mot Norge, morgenen 9. april, var en svært komplisert og risikabel utfordring. Tyske Luftwaffe hadde 1082 fly av forskjellige typer til disposisjon for operasjonene mot Norge. Dette innbefattet bl.a. 290 Heinkel 111 og Junkers Ju 88 bombe-fly, 70 Messerschmitt Bf 110 C jagerfly og

Messerschmitt Bf 110. Foto: Signal.

582 transportfly, i hovedsak Junkers Ju 52 til soldater og materiell. Hovedmålene var Kristiansand, Stavanger, Bergen og Oslo. Messerschmittflyene som hadde Oslo som mål, tok av fra Westerland flyplass i Nord Tyskland ca kl 0550. Flytiden til Oslo var beregnet til 1 time og 45 minutter.

Operasjonens største utfordringer var de lange flyavstandene, usikre værforhold og stramt tidsskjema. Alle fly skulle nå sine mål til fastsatt tid. De lange avstandene gjorde at flyene måtte lande kort tid etter målet var nådd på grunn av drivstoffsituasjonen. Hva som nøyaktig skjedde under angrepet mot Fornebu 9. april, er vanskelig å kvalitetssikre, da en del arkivmateriale har gått tapt, særlig på tysk side. For eksempel er det sprik mellom norske og tyske tall på hvor mange tyske fly som ble skutt ned i Oslo-/Oslofjordområdet.

Når det gjelder tyske tap etter luftkamper over og ved Nesoddlandet var det 2 nedskytninger. Flyet som styrtet ved Knardal nær kommunegrensen til Nesodden, er nok best kjent lokalt. Flyet ble skutt litt før kl 0800. I følge tyske rapporter gikk de norske Gloster Gladiator

Gloster Gladiator (britisk merking) Foto: Forsvarsmusèet.

jagerflyene til angrep kl 0737. Det var 5 norske fly som hadde gått opp fra Fornebu. Disse hadde satt kursen syddover langs Oslofjorden. De norske jagerflygerne oppdaget de 8 tyske Messerschmittene og kom seg inn på disse bakfra og hadde god overhøyde. Angrepet kom overraskende på tyskerne, og i løpet av kort tid var luftkampen i gang.

2 fly ble oppservert kjempende over Fundingrud på Nesodden. Det ene var en Messerschmitt Bf 110 C, en tomotor «Zerstörer» angrepsfly/jagerfly. Flyet hadde et mannskap på 2, en flyver og en telegrafist/akterskytter. Det andre var et norsk Gloster Gladiator jagerfly fra Jagervingen på Fornebu.

Flyene klatret etter hvert høyt på himmelen. Det norske flyet så ut til å vinne høyde over det tyske. Så kom plutselig det tyske flyet vinglende nedover og skjønte sydøstover og styrtet i en myr mellom gårdene Fuglesang og Knardal i Frogn. Begge i det tyske flyet ble drept i styrten. Det tyske flyet ble antagelig skutt ned av løytnant Tradin.

Det tyske flyet ble ført av Leutnant Erhard Kort (22 år fra Laubow-Weststernberg/Mecklenburg), telegrafisten var Obergefreiter Heinrich

Bockheimer (24 år fra Bochum). Begge ble drept momentant. Kjeven med gullplomber fra en av de to ble senere funnet på et jorde et stykke unna. Tyske mannskaper kom ikke til styrtstedet før etter et par dager. Andre oppgaver og sikring var nok viktigere for tyskerne de første dagene. Det fortelles at mange nysgjerrige mennesker i mellomtiden hadde plukket suvenirer fra flyvraket.

Tyskerne samlet sammen restene av flymannskapet og gravla disse midlertidig ved Gjøfjell Kapell. Her ble det reist et enkelt bjerkekors og lagt ned blomster og nazisymboler. Bjørg Gulbrandsen fra Fagerstrand husker godt uhyggestemningen hun som ung jente opplevde da hun så gravplassen. Senere ble de omkomne flyttet til den tyske æreskirkegården på Ekeberg. Etter krigen ble levningen av Leutnant Kort og Obergefreiter Bockheimer ført til den tyske krigskirkegården på Alfaset. Der kan deres gravsted ses i dag.

De tyske Messerschmitt BF 110 C flyene var moderne, raske 2 motors maskiner med god bevæpning, 4 stk MG 15 7,92 millimeter maskingeværer og 2 stk 20 millimeter maskinkanoner i fronten. I tillegg hadde telegrafisten/akterskytteren 1 stk MG 15 maskingevær i aktercockpiten. Flyene hadde langt høyere hastighet enn de norske, men stor svingradius, noe som ikke nødvendigvis ga bare fordeler i visse situasjoner.

De norske Gloster Gladiatorflyene var enkle todekkere, men samtidig var de svært manøvreringsdyktige. De var relativt godt bevæpnet med 4 stk 7,92 millimeter Coltmitraljøser.

Det styrte flyet tilhørte 1. Staffel/Zerstörergruppe 76 (1. staffel, er en flysveit bestående av 8 fly i en større gruppe). Tre av disse 8 flyene gikk tapt i Oslo-området 9. april (to nedskytinger og en krasjlanding). Messerschmittflyene skulle være spydspissen i luftangrepet på Oslo og var eskorte for de tyske transportflyene som skulle til Fornebu med soldater og materiell tidlig 9. april.

Flyvraket ligger fortsatt i myra der det styrte 9. april 1940. I 2002 ble det foretatt en utgraving på stedet i regi av Forsvarsmuseet. Foruten

funn av en mengde for-vridde vrakdelene og ammunisjon ble det funnet en rekke interessante gjenstander som kan ses på Forsvarsmuseets Flysamling på Gardermoen. Blant gjenstandene som ble funnet, var dagboken til navigatøren med notater fra briefing tidlig om morgenen 9. april, forut for angrepet på Oslo. I restene av en flyverjakke ble lommeboken til Bockheimer funnet. Lommeboken var hel og inneholdt blant annet tre passbilder. Bockheimers lommeur ble også funnet, intakt. Utgravingen ble stanset da det ble funnet levninger etter flymannskapet blant vrakdelene. Det ble bestemt at levningene skulle bli liggende i fred og funnstedet ble gravd igjen.

Ifølge rapporter og vitneforklaringer ble også et Heinkel 111 tomotors bombefly skutt ned ved Nesodden. Flyet styrte i sjøen, sannsynligvis mellom Ildjernet og Steilene. Flyvraket er aldri blitt funnet og det er høyst usikkert om noen har prøvet å lokalisere vraket. Tapet av flyet er bekreftet i den tyske tapsrapporten for 9. april 1940. Flyet tilhørte 9. Staffel i Kampfgeschwader 26 og hadde en besetning på 4 mann.

Sersjant Per Waaler fra jagervingen på Fornebu skjøt etter all sannsynlighet ned Heinkelen. Utdrag fra sersjant Waaler rapport, datert London 12. juni 1940 sier: «Kl 0742 fikk vi øye på en avdeling tyske fly. Løytnant Tradin førte sveiten i høyresving inn bak de tyske fly, ca. 8 stykker. Vi hadde da vel 150 meters overhøyde. Jeg valgte meg en Heinkel 111, gikk innpå med full gass og overside, og åpnet ild på 150 meters avstand. Mitraljøsene gikk utmerket. Ledsagermitraljøsen i Heinkelflyet svarte straks. Heinkelens høyre motor utviklet en del røyk, og sannsynligvis var den skadet, for jeg halte inn på flyet til mindre enn 50 meters avstand. Tyskeren prøvet å svinge unna, men jeg hadde utmerket sikte hele tiden og skjøt lange serier med korte pauser imellom. Omtrent ved Steilene gikk det tyske flyet i ukontrollert flyvning og nedover. Jeg fant det ikke tilrådelig å følge det tyske flyet til bakken, da det var fly på alle kanter, og jeg var omtrent tom for ammunisjon. Dessuten hadde jeg mange treffere i mitt eget fly.» Sersjant Waaler

returnerte til Fornebu for å etterfylle ammunisjon. Mens flyet står på bakken ble det angrepet av en Messerschmitt Bf110 C som kom inn i lav høyde, og Gloster Gladiatoren brant opp.

I og med at posisjonen der Heinkelen styrtet i sjøen er høyst uklar, er det av stor interesse om noen av leserne kan ha vitneopplysninger om episoden. Det er sannsynlig av flere personer på Nesodden har sett luftkampen og styrten i sjøen. Det kan finnes gjenlevende vitner, eller vitnemål som har blitt fortalt videre. Slike opplysninger vil være av stor interesse. Kontakt gjerne Nesodden Historielag eller undertegnede.

Luftkampene over Nesodden og Frogn førte til tap av flere tyske soldater. Til alt hell ble ingen fra nærområdet drept eller skadet da skytingen pågikk og flyene styrtet. Den norske jagervingen på Fornebu besto denne morgenen av 7 operative Gloster Gladiatorer. Skjebnen til disse 7 flyene endte med at to fly ble skutt i brann etter landing på Fornebu for å etterfylle ammunisjon, og ett fly ble skutt ned av tyskerne og havarerte på Bråtenjordet ved Kolsås. Flyveren, sersjant Schye, ble bare lettere skadet i en arm. De øvrige norske flyene tok seg ned på forskjellige steder på Østlandet, ett på Bogstadvannet, ett i Enebakk, ett ved Kolsås og to på den islagte Steinsfjorden. Jagervingen skjøt ned totalt av tyske 4 tyske fly, de to som er omtalt i artikkelen og i tillegg 2 tilsvarende fly. Tross manglende overordnet politisk og militær fasthet i situasjonen tidlig 9. april 1940, gjennomførte jagervingen en imponerende motstand overfor de tyske invasionsstyrkene.

Referanser:

- Hærens og Marinens Flyvåpen 1912-1945, Fredrik Meyer, Forsvarets Krigshistoriske avdeling, 1973.
- Fornebu 9. april, Cato Guhnfelt, Wings Forlag AS, 1990.
- Ni dager i april, Luftkampene over Norge 1940, Knut Mæsel, Ex Libris Forlag AS, 1990.
- Flyalarm, Luftkrigen over Norge 1939-1945, Bjørn Olsen og Bjørn Hafsten, Sem og Stenersen Forlag, 2005.
- Artikkel i Vi Menn nr 47/2003, Håkon Bonafede.

Brannen spredte seg oppover åssiden innenfor Ildjernet.

Foto: Harald Lorentzen.

«Storbrannen paa Næsodden»

Fra Harald Melvold i Hurum Historielag fikk Nesodden Historielag oversendt en historie fra Christiania Portland Cementfabrikk sitt 50 års jubileumsskrift, utgitt i 1942. Denne omhandler storbrannen på Nesodden i 1896.

Av Harald Lorentzen

Sommeren hadde vært tørr og varm, nå var vi kommet ut i slutten av juli, året er 1896. Tirsdag 21de. var i så måte intet unntak med sine 26,7 grader i skyggen. Denne dagen ble en helt spesiell dag for folkene som bodde langs sjøen ved Kavringsstrand.

Det skulle bare en liten gnist til i den tørre skogbunnen oppover åsen fra Oslofjorden, opp mot (det som i dag heter Varden og Håkonkastet) før hele skogen tok det fyr.

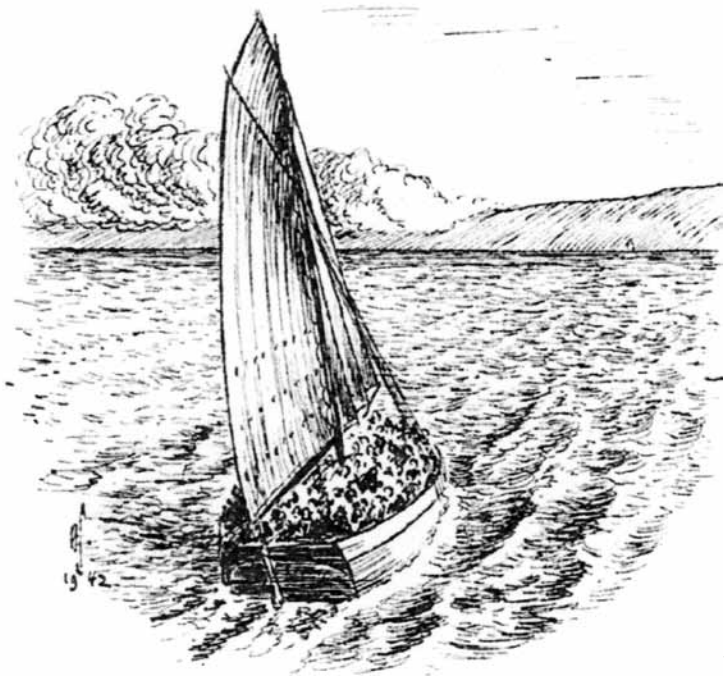
Ute på Slemmestad så man røyken som veltet opp og som raskt spredte seg oppover i åssiden innenfor Ildjernet.

For å få en liten pekepinn på hvor stor skogbrannen utviklet seg til å bli, så kan vi referere Aftenpostens medarbeider som var der ute dagen etter. Han mente at : «*det er brendt ca. 1 fjerding langs stranden i en bredde, eller i en høyde av ca. 1/2 fjerding*».

Ifølge det moderne oppslagsverket Wikipedia så tilsvarer målet 1 fjerding, 2200 meter. Det er derfor ganske sikkert at ilden hadde bredt seg både syddover og oppover mot Varden i sin utstrekning.

Folkene på Slemmestad kunne etter en stund ikke se øya Ildjernet fra vestsiden av fjorden, skjult som den var av røyk. Derover var de redde for at ilden skulle komme så langt som til det nye oljeanlegget på Steilene. Det ble i forbindelse med brannen sendt bud fra Nesodden om hjelp til slukkingen.

Det ble derfor tatt en beslutning om at arbeidere på frivakt fra fabrikken og andre skulle hjelpe til. Problemet var hvorledes skulle de

Øyvind Sørensens illustrasjon fra 1942 av «Valrossen» og hvordan brannen ble tenkt sett fra Slemmestad

komme seg over fjorden. Da plutselig kom det seilende inn på havna i Slemmestad en dansk skonnert – «Hvalrossen». Kapteinen om bord ville hjelpe til, men var så «sterkt ladet» at han ikke fikk påta seg jobben. Derimot var galeasen «Valrossen» fra Nærnes tilgjengelig, rundt 100 mann gikk om bord, og kapteinen satte seil for Nesodden.

Det kom hjelp fra fjern og nær. I alt 200 mann arbeidet med å bekjempe ilden. Folk kom seilende over fra Snarøya, og fra Frognerkilens Fabrikk ble det sendt 58 mann, Staubo Fabrikk sendte 90 mann og fra Rustad & Søn kom det 20 mann.

Selvsagt var man redd for villabebyggelsen nord for brannstedet, og man fikk låne en brannsprøyte fra Grønland vaktstasjon som man plasserte på Flaskebekk brygge i tilfelle ilden skulle nærme seg bebyggelsen.

For å prøve å stanse ildens frammarsj hugget man to gater i terrenget, slik at den effektivt kunne stoppes fra å bre seg sideveis.

På ettermiddagen den 21. juli kom selveste avdelingssjef Bertram Elias Dybwad fra brannvesenet i Kristiania ut med dampskipet «Odin» for å se på skadene.

Det var jo ikke så rare redskap folkene hadde å hjelpe seg med, en enslig håndsprøyte var plassert i en pram på vannet. Men som mange vet er jo terrenget bratt, og vannet rakk jo ikke så langt opp i fjellskråningen.

Selveste avdelingssjef Bertram Elias Dybwad fra brannvesenet i Kristiania kom ut med dampskipet «Odin» for å se på skadene.

Folkene som arbeidet med brannen måtte jo ha litt mat og drikke. Fra «Eljarnes» forlystelsessted på øya Ildjernet kom det 400 flasker øl og 1000 smørbrød, det sier jo litt om omfanget av dette arbeidet og om hvor mange som var i aktivitet.

Sjefen for slukkingen var den i 1896 konstituerende havnefogd i Kristiania, Thormod Bassøe, sammen med lensmannen på Nesodden Carl Heltzen.

Naturligvis kom det en hel del skuelystne ut til Ildjernet, men de kunne konstatere at ilden sakte, men sikkert avtok. Avisen Aftenposten kunne 23. juli melde at: «Branden paa Næsodden synes heldigvis at avtage». Det ble stadig holdt vakt, og man ventet jo på det etterlengtede regnet for at den stor skogbrannen skulle slukke. Samme dag (22. juli) kom det faktisk en god regnskur, men samtidig kom også et kraftig tordenvær. Ikke før hadde man kontroll over branden i åsen innenfor ildjernet, så slo lynet ned og antente et skogsholt ved Presteskjær, men her fikk man raskt slukket den.

Ca. 50 år senere skulle det også oppstå en skogbrann her i åsen opp for Kavringstrand.

Lensmann på Nesodden Carl Heltzen var en av de ansvarlige for slukningsarbeidet.

Kilder:

Christiania-Portland Cementfabrikk 1892-1942

Aftenposten 22.7. og 23. 7.1896

Nesodden Herred – Jørgen Berner

Blylagområdets Historie - Karl Bjerklund

Wikipedia

Oslo Havnevesen

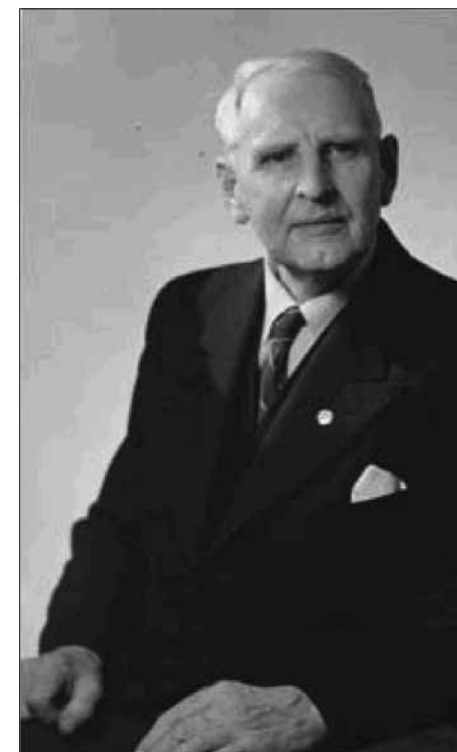
Egne notater

Mannen som arkiverte bygdehistorien

Etter krigen ble Albert Raaen arbeidsløs. Da bestemte han seg for å skape et historisk arkiv over Nesodden.

Av Stein Turtumøygard

«Fra Jaer, bodde en tid på Taajet under Sandaker. Kjøpte denne gård i 1775. Gift med Berthe Hansen Fjeld. En fremragende mann». Slik skriver Albert Raaen om husmannsgutten Johannes Ellevsen. Sitatet er hentet fra Raaens gårdsarkiv, og er bare ett av mange hundre slike. For Raaen brukte 1950- og 60-tallet til å samle sammen et unikt materiale: historien om de gamle nesoddingene.

Albert Raaen.

I Riksarkivet

Måneder og år tilbragte Raaen i kjelleren på Riksarkivet, som den gangen holdt til i Norges Banks gamle steinbygning på Bankplassen. Møysommelig grov han seg gjennom folketellinger, pantedokumenter, kirkebøker og gamle protokoller. Og gradvis vokste det frem en helt ny beskrivelse av Nesoddens historie: beretningen om slektene

Men så kom krigen, og mye gikk galt. Som fagforeningsleder var Raaen under sterkt press fra flere kanter. Tyskerne forlangte at alle tillitsvalgte skulle undertegne en lojalitetserklæring, og Raaen bøyde seg for dette. Det gjorde ham upopulær i deler av fagbevegelsen, til tross for at han senere deltok i melkestreiken mot tyskerne. Han måtte sone på Grini, men slapp ut i 1942. Da var helsa så dårlig at han ble innvilget uførepensjon fra LO. Mot slutten av krigen ble helsa raskt mye bedre igjen, men det hjalp ikke - han fikk ikke tilbake jobben som forbundsleder.

Så var krigen til ende, og det samme gjaldt Raaens karriere. Han var ikke lenger ønsket, og fikk aldri noen ny jobb igjen.

Sommerhus på Solberg

Hvordan havnet så Albert Raaen på Nesodden?

– Jeg har hørt at Raaen besøkte noen kjente her ute en gang på midten av 1930-tallet, forteller Jorun Glenjen. – Han ruslet en tur, satte seg på en fjellknaus og beundret den fine utsikten. «Her vil jeg ha tomt», erklærte han høyt for seg selv. Akkurat i det samme kom Solberg-bonden forbi. Og dermed hadde Raaen kjøpt tomt.

Albert Raaen satte nå opp et sommerhus nedenfor Solberg gård. Her tilbragte han somrene sammen med kona Agnes, datteren Ella og sønnen Gunnar fra første ekteskap.

Somrene på Nesodden

– Ella og jeg lekte mye sammen, forteller Karin Lein som også pleide å feriere ved Solberg. – Jeg traff ofte Raaen, men snakket ikke med ham. – Han interesserte seg ikke for oss barn, men ruslet omkring i sin egen verden. Det var Agnes som styrte huset og tok hånd om ungene. – Hun var vital og livlig, mens Raaen var en mann av den gamle skolen, bestemt og dominerende. – Vi barna fikk drive på ganske fritt. Jeg husker at Ella og jeg fikk låne den store robåten, og vi rodde alene halvveis over fjorden uten at de voksne interesserte seg noe for det.

Sommerhuset hadde en stor tomt på 4-5 mål. Her drev Raaen med bikuber. Under krigen dyrket han også tobakk og hadde masse frukttrær. Epler og pærer ble fraktet ned til brygga og solgt på torvet i byen. Det var Agnes som sto for det meste av dette, og det var et slitsomt arbeid. Så de siste årene 'var hun ikke mye glad i Nesodden'. Hun foretrakk heller å holde seg i Oslo, der familien hadde leilighet i en gammel bygård i Wibes gate.

Familien

Datteren Ella Raaen ble sekretær for direktøren i Rikstrygdeverket og blir omtalt som en flink dame. Hun hadde veldig lite hår, og i oppveksten foret moren henne med gulrøtter for at håret skulle vokse. Det hjalp ikke mye, og som gammel brukte hun parykk. Da Ella giftet seg med Leif Bjella, utbrøt moren: «Tenk, han har så mye hår», for Leif hadde en gedigen brystparykk.

Leif og Ella fikk sønnen Harald. Gjennom oppveksten fikk han et nært forhold til bestefaren Albert som han beundret, og som tok gutten med på soppanking og skogsturer.

Arkivprosjekt i ensomhet

Etter krigen trakk Raaen seg tilbake fra verden og bodde i lange perioder alene på Nesodden. Der drev han med bier og tuslet mye rundt alene. Men gradvis våknet så interessen for Riksarkivet, de gamle dokumentene og det nye, store prosjektet: å bygge opp et gårdsarkiv for Nesodden.

Ved siden av arkivarbeidet skrev han også en lokalhistorisk bok fra hjemplassen Hegra. Og dessuten Historien om Oslo og omegn birøkterlag. For den tidligere glødende fagforeningslederen var nå blitt glødende interessert i birøkt: «Det finnes svært få som kan tidfeste bienes innvandring til Norge», skriver Albert Raaen. Deretter slår han fast at den første bikube ankom landet i 1747. Visstnok etter et visst press fra regjeringen i København, som syntes det var på tide at nordmennene begynte å produsere honning.

Hva skjedde med Raaens arkiv?

Raaen passet meget nøye på arkivet og oppbevarte det hjemme hos seg selv. Tanken var nok at andre etter hvert skulle få glede av det. Men da han døde i 1970, fantes det ennå ikke noe Nesodden Historielag. Arkivet ble overlatt til Kiwanis, og lagret hos Per Wetlesen på Gjøfjeld gård. Der ble det brukt som kildemateriale både for Nesoddens Historie bind 1 og annen lokalhistorie. I dag er Raaens arkiv overtatt av Nesodden Historielag. Kartotekkortene er scannet inn, og du kan se dem på Historielagets internettsider. Der kan du blant annet lese at:

«Webjørn Olesen Gjøfjeld som ble begravet i 1769, 81 år gammel, var en fremtredende mann. I hans tid brente alle husene på gården.»

«Da smed-datteren Maren Ellefsdatter ble konfirmert i 1839, skrev presten i kirkeboken: Uagtet hun ved at gå om igjen i dette år for at undervises til Confirmationen ikke er bleven synderlig bedre, måtte hun etter nogen bedring antages til Confirmationen nu.»

«Da Knud Sandager døde i 1717, skrev sognepresten Ruge: 'Han havde levet i ægteskab med sin hustru i 54 år'. Og da hustruen døde bare seks dager senere, tilføyde presten: 'maa det vel agtes for en sær Guds naade, at disse ægtefolk, efter et saa langt ægteskab, fulgte hinanden til graven i saadan hast'.»

Dette, og mye annet, hadde vi vel aldri fått lese – hvis det ikke hadde levd en mann som het Albert Raaen.

Kilder:

Wikipedia, Jorunn Glenjen, Karin Lein, Raaens arkiv

Den gangen vi hadde sykebil på Nesodden – i Fagerstrand!

Etter krigen (2. verdenskrig) bestemte Helselaget på Nesodden seg for å investere i å kjøpe sykebil. Fram til da hadde syketransporten foregått med hest og kjerre eller slede, hvor den syke ble fraktet i en sykekurv. Sykekurven tilhørte helselaget på Nesodden og ble oppbevart på Myklerud skole. Helselaget sørget for at den til enhver tid var ren og ordentlig og klar til bruk. Hestetransporten med den syke eller forulykkede gikk så til nærmeste brygge, hvor båten kom og tok den syke med til Oslo – og så bar det avgårde til sykehus. For Nesoddens vedkommende var det Midtstuen sykehus som gjaldt, men det kunne også være snakk om Rikshospitalet.

Av Grethe Fossum

De frivillige organisasjonene, som Helselaget, var svært viktig for bygdas befolkning. Nesodden Helselag var et lag som engasjerte seg sterkt i bygdas ve og vel. Alle kretsene hadde sitt lokale helselag fordi kommunikasjonen rundt om på Nesodden var svært dårlig utbygd. Det med syketransporten var en av lagets store fanesaker. Økonomien i lagene kom for det alt vesentligste fra basardrift, og det ble bl.a. arrangert juletreffester med utlodning. I Fagerstrand på Breidablikk var det juletreffest fast hver 4. juledag, og det var stor stas bl.a. med bløtkake, noe som ikke var hverdagskost på den tiden.

Legen som har satt spor etter seg på Nesodden var Wilhelm

Zapffe. Han fikk fast ansettelse i Nesodden i 1934. Han bodde til å begynne med – og hadde kontor – litt nord for Kontra, ved Torvet, der hvor legekantoret på Nesodden hadde vært tidligere. Senere bygde han sin egen bolig, som også inneholdt kontor, like ved kirkekrysset. Doktor Zapffe var en pådriver i saken om oppstart av sykebil, det var viktig å kunne komme fort fram til lege eller sykehus, og det ville hjelpe betydelig å få en bil som kunne ta hele turen inn til Oslo.

I fredsåret 1945 kjøpte Myklerud Helselag sykebil, en Renault, det var en kombinert vare- og personbil – kjøpesum: kr. 6.000,-. Agnar Aasgaard, som da var 41 år gammel, ble ansatt som sjåfør på sykebilen. Han hadde tidligere vært ansatt som sjåfør hos Gustav Aspelin. Sjåføren skulle få betalt for hver utrykning.

Agnar Aasgaard m/fam hadde bygd seg hus og bodde ved siden av der Kiwi-butikken i Fagerstrand ligger nå. I 1946 var det Nylennas bakeri som holdt hus der.

Aasgaard bygde garasje til sykebilen på eiendommen sin, og bilen var parat til utrykning til enhver tid. Gudrun, Agnars ektefelle, hadde ansvar for at sengetøy mm var rent og på plass i bilen. Gudrun ble jo telefonvakt for syketransporten også da, for Agnar hadde jo sin faste arbeidsplass på Nesodden Sag & Høvleri, rett nedenfor der de bodde.

Når telefonen ringte og det var snakk om transport, så var det full fart på telefonvakt Gudrun, eller helst på et av barna, Halvard, Arvid eller den vesle datteren Anne, som fortalte meg dette; løpe – løpe ned for å finne pappa på høvleriområdet – og så var det å løpe om kapp med pappa hjem igjen. Agnar måtte skifte i full fart og komme seg av gårde.

Renaulten var jo ingen ny bil, og det hendte den var litt lonete å starte, da måtte det innsats til – fra hele familien. Halvard, Arvid, Anne og Gudrun lå langflate og dyttet den store, tunge bilen. Det var godt de bodde sånn til at bilen hadde hele Fagerstrandbakken til å bestemme seg for om den ville starte! Det gikk for det aller meste bra!

Agnar Aasgaard og sykebilen var parat for utrykning til enhver tid.

Agnar hadde altså sin daglige arbeidsplass på Nesodden Sag & Høvleri, men hadde en god avtale med sin arbeidsgiver, Harald Johnsen, om å komme seg avgårde til syketransporten når det trengtes.

Agnar Aasgaard husker mange episoder fra denne syketransporttiden. Bl.a. fikk Agnar beskjed om å hente en syk mann borte på østsiden av Nesodden. Joda, han dro avgårde, men plutselig gikk ikke veien lenger? Agnar tenkte at «jeg må jo finne denne syke mannen» og gikk videre til fots, og han fant den syke som ikke kunne sette bena under seg. Agnar fikk mannen opp på ryggen sin og bar ham fram til sykebilen – og så bar det av sted til sykehus. En annen gang fikk han beskjed om å plukke opp en mann som lå halvt ihjelfrosset «der og der». Agnar tenkte at han kanskje kunne trenge hjelp i denne situasjonen – og fru Gudrun ble med for å lete.

De fant mannen, som var stiv og blå av frost, og det så ikke ut til at det skulle komme til å bli noe liv i han noe mere. Gudrun satt bak i bilen hos mannen og holdt øye med ham. Han virket helt livløs, men hun prøvde å få litt varme i de stivfrosne fingrene med hendene sine. Plutselig åpnet mannen øynene sine, og armene fløy til vær og bokset og slo opp i været. Gudrun ble fælt forskrekket, men også glad for at de hadde reddet mannen. Dette var et minne Gudrun ofte fortalte fra den tiden Agnar kjørte sykebil.

Etter at Agnar Aasgaard hadde takket av som sykebilsjåfør, fikk han en utmerkelse av Nesodden Helselag, en flott pokal som fikk heders-plassen i hjemmet !

I 1953 tok Nesodden trygdekasse over driften av sykebil, ny sjåfør ble Martin Nylenna og ny plassering ble på Fjellstrand. Martin Nylenna hadde også vært med på byggingen av Fargo'n (ny sykebil) idet han da var ansatt på Martin Urianstads Karosserifabrikk.

I 1954 kom det opp forslag om at sykebilens drift skulle overtas av drosjeeierne på Nesodden, og slik ble det.

Det var den gangen det – og ikke nå !!!

* * *

Jeg vil takke for hjelpen med å finne korrekte opplysninger, til: Anne Ohlsson, Arvid Aasgaard, Johan Johnsen og Oddvar Nylenna – og Nesoddens historie bind 3.

Grethe Fossum

En annerledes sommerbolig – Villa Miramare

Gnr. 2 bnr. 146 i Nesodden kommune høres i utgangspunktet ut som den formelle betegnelsen til en helt alminnelig eiendom i kommunen vår – en tomtegrunn med eventuelle påstående bygninger.

Og det stemmer det, men når eiendommens navn «Villa Miramare» kommer i tillegg, vil mange nikke med hodet og si «Å ja, det huset på den eiendommen, det er spesielt!» Og så legges det kanskje til av dem som har ferdedes i båt fra Nesoddtangen og mot Fagerstrand: «Vi ser det så godt fra sjøen, det ser ut som et tempel».

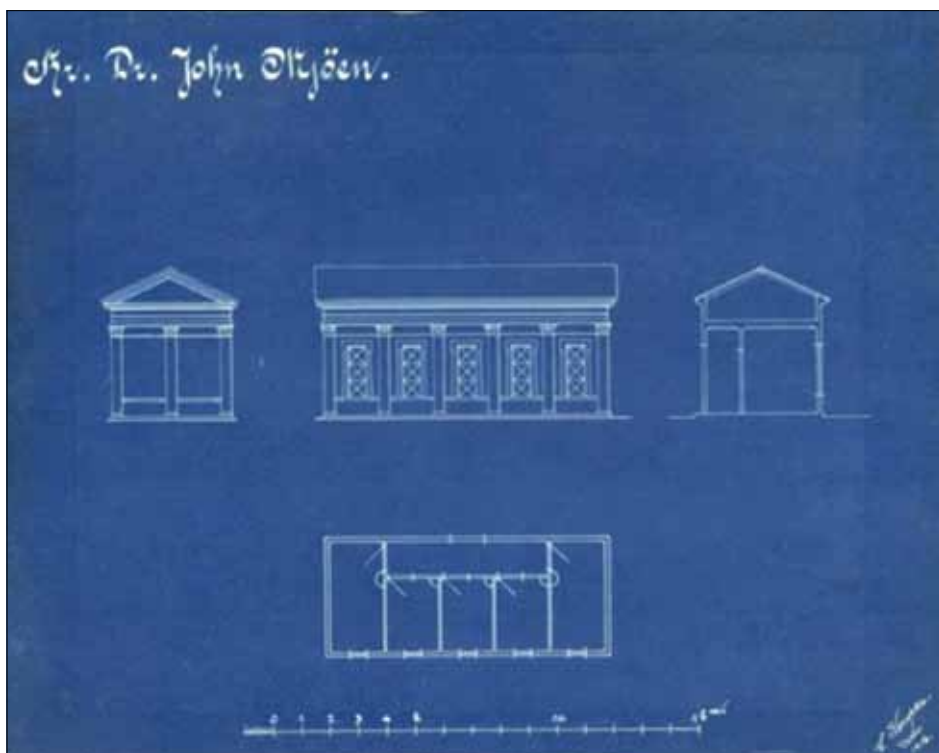

Villa Miramare etter restaurering i 2011. Med beplantninger, blomster i urner og utemøbler i metall i tidligere tiders stil, både på terrasser og i lysthus, er det lett å forestille seg «et opphold på landet» og kanskje en liten oppgave. Foto: Arkitektskap AS.

Bygningen må sies å ha en meget unorsk byggestil og skiller seg klart ut fra de øvrige sommerhusene i skråningen opp fra Sjøstrand brygge.

Ved begynnelsen av forrige århundre ferierte legen Johan Mjøen ved Grefsen Sanatorium flere ganger i nærheten av Trieste i Nord-Italia. På denne tiden var bygninger i klassisk stil populære, gjerne med noen pompøse søyler og dekorative elementer som arkitraver oppunder taket, statuer og urner på oppmurte terrasser rundt bygningene.

Høsten 1911 ble en parsell av eiendommen til Richard Bache på Flaskebekk skilt ut som gnr. 2 bnr. 146 og solgt for kr. 1.000 til dr. Mjøen. Skjøtet, tinglyst i mai 1912, ga «ret til veie, villamæssig

Konopkas arkitekttegning. Utlånt fra Harald Westby.

Tre herrer på Miramare, med dr. Mjøen og grosserer Petersen, den tredje (med fez på hodet) er ukjent. Utlånt fra Harald Westby.

bebyggelse m.m.». Johan Mjøen, med sin egen begeistring for Italia og godt påvirket av tidens generelle begeistring for nyklassisisme, engasjerte den danskfødte arkitekten Carl (Camillus) Konopka til å tegne sitt sommerhus. Konopka var en av Christianias mest produktive arkitekter på denne tiden. Han hadde engasjert seg i leiegårds- og villabyggeri, både i sveitserstil og nyrenessanse, og mange av disse bygningene kan vi fremdeles se i Oslo.

Men på Sjøstrand ble det «antikt lystslott». Anlegget består av et hovedhus i nyklassisisme, oppført i rabbitpusset bindingsverk, med en grunnflate på ca. 60 m². Sannsynligvis var det bare ett rom i bygningens første etasje. I bakkant ble det oppført et anneks i panelt bindingsverk på ca. 15 m². Annekset inneholdt antakelig rom til lagringsformål og utedo, muligens også «piigerom». Foran bygningen og ned mot sjøen ble det anlagt terrasser med balustre, urner og statuer, og helt nede ved sjøen ble det oppført et badehus med terrasse

på toppen. Terrassene var støpte og delvis flislagte, og under én av terrassene ble det anlagt en kunstig grotte, blåmalt og med «overlys» i taket fra terrassen over. Kanskje hadde dr. Mjøen også vært på Capri?

Eiendommen ble ikke eid og benyttet av Mjøen i så mange år – allerede i 1917 ble den solgt til grosserer Emil Petersen for kr. 32.000. Anlegget vakte oppsikt i sin tid og ble brukt som utendørs location da noen scener av Norges første helaftens spillefilm, «Madame kommer til Oslo», skulle spilles inn i 1927. I filmen spilte bl.a. Eugen Skjønberg, Joachim Holst-Jensen og Sonja Mjøen, som nok var i slekt med legen.

I oktober 1978 foretok Inger Hegard pva. *Foreningen til norske Fortidsminnesmerkers Bevaring* en registrering av fritidsbebyggelsen i Flaskebekkområdet, herunder «Villa Miramare». Hun skriver at begge bygningene er i «god stand», og at tomten er noe tilgrodd.

Beplantingen var det så som så med. Arkitektskaps «forfallsbilde».

Hovedbygningen er i 1 ½ etasje, muligens med kjeller under, men dette er umulig å se fra utsiden. Siden det er skorstein over taket, forutsetter hun oppvarming med ovn inne.

Eiendommen var i familien Petersens eie fram til 2005. I årene fra 1917 hadde eiendommen forfalt en del, og særlig hadde forfallet gått ut over de tidligere så flotte murene og terrassene samt badehuset. Urner var forsvunnet, pilastre var falt ned eller kastet til sjøs av uvedkommende.

I 2005 ble eiendommen overtatt av ny eier, som så muligheter for å føre den tilbake til det opprinnelige utseende fra 1912. Eieren – Harald Westby – engasjerte Arkitektskap AS som konsulent i restaureringsarbeidet, og med økonomisk støtte bl. a. fra Norsk Kulturminnefond har dette skjedd.

Blant annet er terrassenes rekkverk med 300 balustre tilbakeførte. De er støpte i hvit betong med marmortilslag og måtte spesialbestilles fra et lite familiefirma i Spania! Westby fortalte at det bare ble funnet noen få hele balustre, bl.a. i sjøen – som ble brukt som modell.

Tittelbladet til filmromanen «Madame besøker Oslo». Utlånt fra Norsk Filminstitutt.

Skulpturer, bl. a. en diskoskaster og en kvinne med fruktkurv (egentlig en fontene), pryder anlegget sammen med blomsterurner. Fontenen får vann fra bekken på siden av hovedbygningen (slik det var originalt).

Badehuset var nesten forsvunnet, men ved hjelp av gamle fotos er det gjenopført i eksakt kopi. Det kan i dag brukes som gjestehus, om ønskelig.

Etter restaurering i 2011

Med beplantninger, blomster i urner og utemøbler i metall i tidligere tiders stil, både på terrasser og i lysthus, er det lett å forestille seg «et opphold på landet» og kanskje en liten oppgave som statist?

I dag er hovedbygningen fortsatt i bruk som sommersted. Innendørs er hovedbygningen totalrenovert, med mulighet for oppvarming via en stor kakkelovn, og fra terrassen har man nydelig utsikt over sjøen – slik som tidligere.

Men iflg. Westby er huset «ikke noe oppholdssted om vinteren». Det hadde han prøvd ut.

Men – fra sjøen framtrer eiendommen som den gjorde i 1912!

Kilder

Arkitektskap AS
Norsk Filminstitutt
Harald Westby
Foreningen til norske Fortidsminnesmerkers Bevaring

Nesoddbygda gjennom prestebriller i 1743

I Det kongelige bibliotek i København ligger en samling av opplysninger om norske forhold i 1743, samlet inn av prester over hele landet. Opplysningene framkom som svar på i alt 43 spørsmål sendt fra København via kanselliet i Christiania til landets prester. Og bakgrunnen for undersøkelsen var nok for å kunne skrive ut riktige (og høyere) skatter. En del av dette materialet er forsvunnet i tidens løp, men for Follobygdenes vedkommende skal heldigvis alt fremdeles være til stede.

Av Åste Eggen

Opplysningene i denne artikkelen er i all hovedsak hentet fra Asbjørn Bakkens oversikt over dette materialet i «Follominne» for 1969. Siden er det gått 43 år, og Nesodden historielag har fått mange nye medlemmer. For dem som ikke har tilgang på de gamle heftene, kan det forhåpentlig være av interesse å se hvordan forholdene var i prestegjeldet for ca. 270 år siden. Besvarelsene er gjengitt slik Bakken har sitert dem fra materialet, både mht ortografi og tegnsetting.

I 1743 var det 4 prestegjeld i Follo: Nesodden (med Oppegård), Kråkstad med Ski, Vestby og Ås.

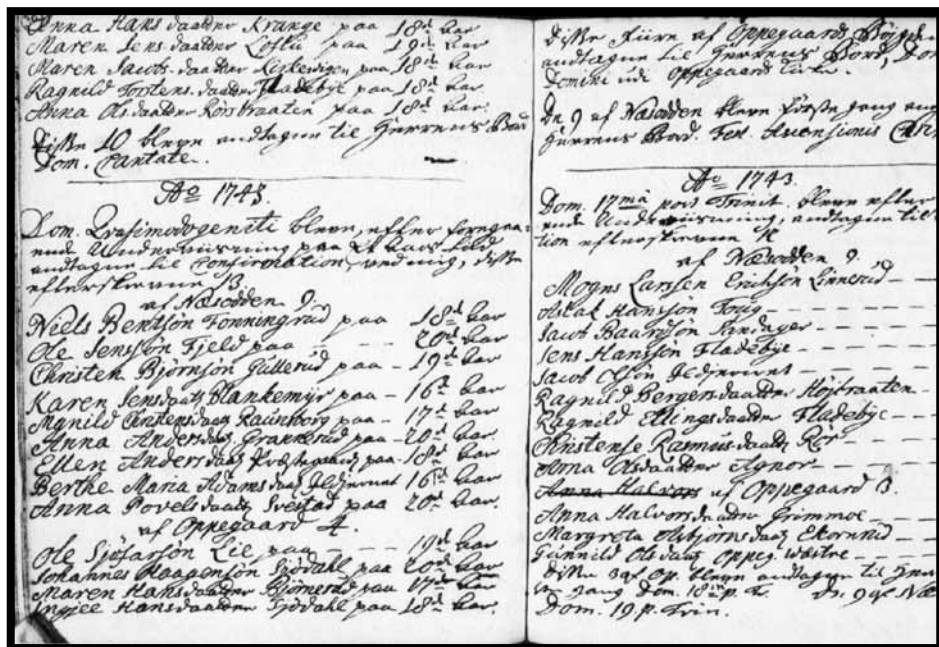
Prest på Nesodden var Christian Hartvigsen Ruge. Han var norsk, født i Christiania i 1676 og altså 67 år gammel da han åpnet forsendelsen med de 43 spørsmålene i 1743. Da hadde han innehatt kallet siden 1707.

Det fortelles at folk fra Christiania dro ut til Nesodden for å høre ham tale. Familiene Collett og Leuch fra Christiania foranstaltet hvert år en offerdag til ham i Nesodden kirke, og dette offeret skal ha

utgjort nesten like mye som kallets øvrige inntekter. Han førte også de første ordentlige ministralbøker for sognet, og også kallsbok.

Han sparte seg heller ikke. Tidligere hadde det vært slik at Nesoddpresten holdt gudstjeneste to søndager på rad i hovedkirken, som jo var Nesodden, og så den tredje søndagen i annekskirken i Oppegård. Ruge forandret dette slik at fra pinsedag til Mikkelsdag holdt han gudstjeneste både i Nesodden og Oppegård kirker hver søndag, og fra Mikkelsdag til pinsedag var det gudstjeneste i kirkene annenhver søndag. I 1722 kjøpte han både Nesodden og Oppegård kirker av kronen for 64 riksdaler.

Ettertiden har omtalt ham som «visstnok den mest ansette prest, som Nesodden har hat», og hans etterfølger, presten Ring, kalte ham «den baade i Lærdom og Levnet berømmelige og velærværdige Mand». Han døde i 1751 på gården Løes.

Etterkommerne opplyser at det ikke er kjent noe bilde av Christian Ruge. Men skriften hans kan vi finne!

I Nesoddens kirkebok for 1743 kan vi lese flg.:

«Ao. 1743.

Dom. Quasimodogeniti bleve, efter foregaaende Underviisning paa Et Aars tid antagne til Confirmation, ved mig, disse efterskrevne 13 Af Nesodden 9...».

Etternavnene er kjente Nesoddnavn, f. eks. Fonningrud, Fjeld, Gullerud, Grannerud og Svestad. Quasimodogeniti er 1. søndag etter påske, i 1743 21. april.

Ruge laget sin overskrift for besvarelsen til Kongens København:

«For at efterleve underdanigst Deres Excellencis Højædle og Velbaarne Hr. GeneralMajor og Stifts-BefalingsMand von Rappe, Deris, ved Hr. Biskopen under 4de Maji sistleden forlangende, andgaaende Nesoddens Præstegjælds beskrivelse af alle Omstændigheder, efter de tilsendte 43 tryckte Puncter, da skeer denne forklaring:»

Spørsmål 1: «Præstegjældets rette Grændser i Nord, Øster, Søder og Vester, og i hver Kandt at nafngifve de yderste Grændse-Steder, hvad det er en Bye, Øie eller Vand»

Spørsmål 2: «Dets Strækning i Længden og Breeden, nemlig: Hvor mange danske Miile der ere fra et vist ommeldt Sted fra Syd til Nord og fra Øster til Vester»

Ruge slår svarene til de to spørsmålene sammen, slik:

Nesodden Præstegjæld er fast det mindste i Aggershuus Stift i Øvre Borgesyssels Proustie, bestaaer af 2de Sogner: Nesodden er Hovet Sognet haver Eet Annex, kaldis Oppgaards Sogn. Nesodden er en Peninsul, hvis første Pynt og Begyndelse i Nord kaldis Nesod-Tangen, som ligger i Sønder ½ Miil vejs til vands fra Christiania, Hovedstaden i Norge. Dends yderste Ende som er Griseboe paa den Wæstra siide, støder til Frøens Annex i Aas Præstegjæld, hvor længden fra Tangen til Griseboe inclusive gjør 1 ¾

Miil, og paa den Østre Siide rækker det til gaarden Haslum, som er Sogne-Skiftet, naar Næsodden endis, og Frøens Sogn i Aas Præstegield begyndis, og er distancen fra Tangen til Haslum Een Miil. Paa den Wæstre Siide ligger Een Omflødt Øe, kaldis Ildjernet, som alle de der vil gaae til eller fra Christiania Sønder, Øster eller Væster fra, eller til, Endelig maae passere. Paa dend Østre Siide af Næsodden løber Een fjord kaldis Bonde-fjorden 2 Miile lang fra Christiania i Syd-Ost, hvor Stedet som dend endis bliver kaldet Bonden, som ligger i Frøens Sogn i Aas Præstegield. Denne Fjord deeler imellem æsoddens Hovedsogn og dets Annex Oppegaard, da Præsten for dette Præstegield som boer ved Næsoddens Hoved-Kirke, naar hand i nogen slags Forrætning skal besøge Annexet, maae, om Sommeren, fortsætte sin Rejse til Vands over denne Fjord, men om Vinteren naar dette Vand ikke er saa sterkt tilfrosset, at det kand kjøris liige over, eller Høst og Vaar naar der er Meen-Iis, maae hand, som i min tiid ofte er skeed, reise igjennem Frøens og Nordbye Annexer som høre til Aas Præstegjeld, førend hand kand komme til sit eget Annex Oppegaard. Dette Oppegaards Annex er, fra Bondefjorden af, som dets Wæstre kant, i Nord landfast med Aggersherrit, i Sønder med Nordbye Sogn, i Øster igjen med Aggersherrit, og Skee-Sogn til Krogstad Præstegjeld, men paa dens Østre Siide gaaer der imellom Eet ferskt vand eller Søe, kaldis Jer-Søen, ½ Miil lang.

Sp. 3: Dets Situation og almindelige Beskaffenhed. «Næsodden Præstegjeld er meget Bjerget og Klippigt, har tæmmelig Skov af Fyr og Gran, som hugges og drives, saa vel til Hollandsk og Engelsk Last som til Dansk Last, har og tæmmelig forraad på Løvskov, Birk, Oor og andre sorter, som brugis til Brændeveed. Jorden og dens Avling er liden. Paa Præstegaarden saaes 10 a 12 tønder over alt, af Havre, Byg, Hvede, Erter. Paa en del gaarder noget meere, eendeel mindre. Havre er dend meste Sæd her Saaes. Avlingen gaaer gemeenlig til 3 tønder efter tønden, og er saa langt fra mand kand sælge noget, at de fleeste maae

kjøbe Deris Sommer-føøde.» (En tønne tilsvarte 138,97 liter tørt korn).
Sp. 4 og 5: Hvad slags Korn i Præstegieldet voxer, i hvad Mængde, om mer en til egen Fornødenhed, og om deraf kand sælges og udføres.

Nesodden: Intet svar.

Sp 6: Hvad slags Træ-Frugter, om i Overflødighed, og til hvad Fordeel.

Sp. 7: Om Indvaanerne giøre Salt til egen og andres Fornødenhed.

Nesodden: Her er vel virket Salt i forrige tider, men nu ikke meere, thi mand kand ikke finne erstatning for den Skov og Arbejde, som dertil udkræves.

Sp. 8: Om der er mange Dyre-Hauger.

Sp. 9: Item Stutterier, hvor og hvilke de vigtigste, til hvad Fordeel.

Sp. 10: Item Bie-Hauger og andre saadanne Indretninger.

Sp. 11: Hvad Slags Mineralia og Naturalia, Edel- og Uedel, saasom Erts, Steen, Marmor, Perler, Glas, Steenkul (musling) etc. baade af Jorden og Havet falder, hvad Qualite og Quantite, og om nogen benytter sig deraf.

Nesodden (8., 9., 10. 11): Her er ingen Dyre-Hauger. Ingen Stuterier. Ingen Bie-Hauger. Ingen Mineralia etc.

Sp. 12: Hvad Slags Vildt, fireføddet og Fuglevildt ? Om i stor Mængde. Det samme om Insecter.

Nesodden: Vilde Dyr, Bjørne, Ulver, Losse (gaupe), Rave gives tæmmelig mængde af. Ædende Vildt, Tiur og Røje, Aarfugl, Duer og Harer har her tilforn været nok af i stoor mængde, men ere nu paa nogle aar bleven gandske forminskede.

Sp. 13: Hvad slags Creature, tamme Dyr etc. hvorpaa Indbyggerne lægger Vind og haver størst Fordeel af.

Nesodden: Tamme Dyr, Øxne og Kjør, Faar, Geeder, Sviin, Gjæs og Høns har hver til egen Fornødenhed og Huusholdning.

Sp. 14: Havets Produkter, hvori de bestaar, hvilke de fornemste? Om de ret benyttes, og hvor den største og vigtigste Fangst bestaar.

Nesodden: Ingen slags Producter af Havet, uden lidt Makreel-fangst om Sommeren med Vaad, og om Vinteren Torsk, Hvidling, Flyndrer med Kroog.

Sp. 15: Om der ere Miile-Pæle over alt, eller hvorhelst ?

Nesodden: Her er ingen Miile-Pæle i dette Præstegjæld.

Sp. 16: Hvorledes Luften og Veyrliget gemeenligen er beskaffen, hvilket er frugtbarest og hvilket skadeligst for Mennisker og Frugter.

Sp. 17: Hvad Slags store Sygdomme regiere i Landet, og om de ere farlige smidsomme eller ikke. Saa og hvad Slags Urte og andet Landet giver fra sig, som kan være tienlige imod saadanne Sygdomme, om nogen besynderlige Urter og rare Væxter findes og om noget er beskjendt om deris Kraft og Brug i Medicin, Farverie etc. at være Forkølelse, Trangbrøstighed, Hoste, Hæshed.

Nesodden (16 og 17): Luften og Veyrliget findis Høst og Vaar skadeligst for den Kuld og Fugtighed de Tiider fører med sig, og derfor befinis de her mest regjerende sygdomme og Sting. Besynderlige Urter og rare Væxter findes her ikke.

Sp. 18: Indvaanernes Egenskab, Inclination og ungefærlige Tal, hvert Sogns døde og fødte i nogle av de sidste Aar.

Nesodden: Folk bliver her gierne gamle. Medlidenhed og hjælpsomhed er en af deres fornemste Dyder, Hævnjerrighed een af deres største Laster. Deres eneste Inclination er for Tobak.

Ao 1740 havde vi 26 fødte, 23 døde, iblandt de døde Een Mand 81 Aar, Een anden 82 Aar, Een Quinde 80 Aar, Een anden 84 Aar. Ao 41 havde 25 fødte, 34 døde, der iblandt en Mand 83 Aar, en Anden 86 Aar. Ao 42 havde 9 fødte, 34 døde, der iblandt Een Quinde 80 Aar. (Oppl.: Befolkningen i hovedsognet talte i 1711

ca. 310, i 1769 ca. 436 og i 1801 502 personer, kvinder og menn, unge og gamle).

Sp. 19: Navn og Tal paa alle Skove, Kongelige og Particulære. Enhvers Situation, Størrelse og Sort.

Nesodden: Skovene kand jeg ikke beskrive anderleedis end efter hver Gaard, som de hører til, da de fornemste ere disse: Skoklefald, Fladebye, Rørløs (skal nok være Rør, Løs), Præstegaarden, Fjeld, Grannerud, Svestad i Hovet Sognet, og i Annexet Søndre Oppegaard, Hvidebjørn.

Sp. 20: Om Øer og Holmer og deres Bebyggelse.

Nesodden: Ikke besvart.

Sp. 21: Om Fjorder.

Sp. 22: Om Strømme og Aær, hvor enhver har sin Oprindelse, Cours og Udløb og hvor mange mindre enhver tager til sig, paa hvad Stæd, om de ere fiskerige, hvor meget og hvad slags Fisk, om de have været, ere eller kunde blive navigable, og om det var til nogen Provinces kiendelige Fordeel, i Fald slige Aær kunde beseigles med Baade.

Nesodden (21 og 22): Paa disse 2de Poster kand jeg ingen forklaring give, saasom jeg har derom ingen Erfarenhed.

Sp. 23: Navn paa alle Saugbruge, hvad Stæd de ere beliggende, og hvor meget derpaa kand forarbeides.

Nesodden: I dette Præstegjæld er alleene 2de Sauger, i Oppegaard Annex beliggende, under Gaarden Hvidebjørn som er velbaarne Major Anthoni Muller tilhørende. Hvor meget derpaa skjæres aarlig er gandske umuligt for mig at forklare.

Sp. 24: De største Fosser og hvad besynderligt der er ved de vigtigste.

Sp. 25: Item alle Søer, store eller Smaae, om og i hvilke ere fiskerige, hvor meget og hvad slags ?

Sp. 28: De største Bækker og Moradser, om der er Kier eller Elle, Mooser eller Moradser.

Sp. 29: Paa alle Klipper, Bierge og Dahle med hvis Remarquabelt paa dennem findes.

Sp. 30: Hvad andre Curiositeter og Mærkværdigheder findes i Sognet, og hvad Besynderligt de haver fremfor de øvrige omliggende Sogne.

Nesodden: Intet.

Sp. 31: Om Havner.

Nesodden: Udi Griseboe er een god Havn, udi Ildjernet ligesaa.

Sp. 32: Om Told- og Ladestæder.

Nesodden: Her er ingen Told-, losse- og Ladestæder.

Sp. 33: Om Kongelige Slotte.

Nesodden: Intet at skrive om.

Sp. 34, 35, 36, 37, 38 (om Fogderier, Tingstæder, Sorenskriverier)

Nesodden: Disse poster har jeg intet at skrive om.

Sp. 39: Navne og Tal paa alle Kirker og andre publique Bygninger og deres ungefehlige Beskaffenhed.

Nesodden: Her ere to Kirker, Hovedkirken kaldis Næsodden, Annexkirken Oppegaard eller St. Gertruda, haver været samlede som kand beviises udi nogle hundrede Aar.

Sp. 40, 41: Een kort Fortegnelse paa Kongebrev eller Privilegier.

Nesodden: Gamle Konge-Breve og andre Antiquiteter findes her ikke.

Sp. 42: Een Fortegnelse paa de rareste Ord og Talemaader i Sproget og deres Betydning i andet brugelig Dansk.

Sp. 43: Ligeledes en Fortegnelse paa Nomina Propia, nemlig Mands

og Quindfolke Navne, som ere ej andensteds og overalt almindelige.

Nesodden (42 og 43): Her høres ingen rare Ord og talemaader, ej eller u-sædvanlige Nomina Propia paa Mænd og Quinder.

At dette er saa i Sandhed, stadfæstes af Næsodden Præstegaard d. 25de Junii 1743.

Christian Ruge

* * *

I ettertid kan det synes som om Ruge la mest arbeide ned i svarene på de første spørsmålene. Kanskje så han det som viktigere å ta seg av sine sognebarn enn å svare på innviklede spørsmål fra kongen i København, og kanskje ble det for mye arbeid i tillegg til prestegjeringen?

For øvrig går det klart fram at han undersøkte prestegjeldet sitt ganske nøye.

Det er også tydelig at Nesodden med sine noe over 400 innbyggere på midten av 1750-tallet var en typisk utkantbygd, uten andre inntekter enn jordbruk, en del tømmerdrift samt fiske.

Kilder:

Arkiverket
Berner: Nesodden herred 1924
Follominne 1969
Wikipedia

TIGERTEMMEREN

fra Digerud

Redaksjonen for Sopolimen fikk forslag til en artikkel om en noe uvanlig person, nemlig dyretemmeren Hans Heinrich Lühr Henrichsen, også kalt «Tiger-Henrichsen» eller «Tigertemmeren». Dette var vel verdt å undersøke videre. Det viste seg at historielaget i sitt arkiv oppbevarte en artikkel av Stein Buraas om denne mannen, dessuten fantes det opplysninger bl.a. i «Norsk Cirkusarkiv» - gjengitt i Pensjonistnytt nr. 3/2001 for Frogn pensjonistforening. Opplysninger herfra stemmer med Buraas', og gjengis i kursiv.

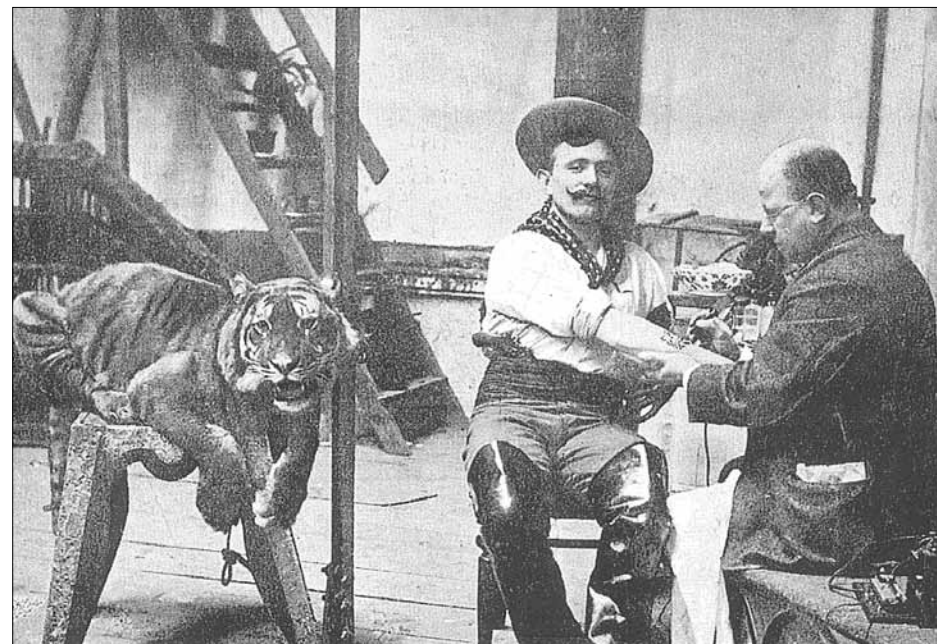
Redigert av Åste Eggen

Fra Buraas' artikkel henter vi følgende:

Fra 1920 til 1950 bodde det på Digerud en fargerik og stor personlighet ved navn Heinrich Lühr Henrichsen, også med tilnavnet «Tigertemmeren» blant venner. Han og hans familie eide en stor villa nær sjøen ved Digerud brygge... ..Lühr Henrichsen var en populær mann og hadde mange venner både på Digerud og Fagerstrand.

Henrich var født 21. januar 1880 i det dansk/tyske Schleswig-Holstein. Han bosatte seg i Norge og ble norsk statsborger. Som pensjonist bodde han på Digerud og Nesodden. Han døde 13. juni 1953 og ligger begravet på Vestre gravlund i Oslo.

Lühr Henrichsens altoppslukende interesse ble etter hvert sirkuslivet og dressur av ville dyr. Begir man seg inn på en slik løpebane, er det en fordel at man ikke er av den fryktsomme mennesketypen. Lühr Henrichsen hadde denne fordel, frykt var et ukjent begrep for ham.

Henrichsen tatoveres i Tigerburet. Foto fra boken «Spillet med døden» av John B.E. Gasman.

I begynnelsen av sin karriere i sirkusmanesjen opptrådte han med isbjørner han hadde temmet, og med disse utførte han ulike kunster. Under en forestilling kastet en av isbjørnene seg over han og slepte han etter tennene 6-7 meter før den slapp taket. Øret hans var nesten revet av, og etter denne episoden fikk han nedsatt hørsel. Det skulle bli mange slike «episoder» i Lühr Henrichsens karriere.

Den godeste Heinrich fant imidlertid ut at det ble for kjedelig med bjørnene – tigre og løver var mer spennende.

Fra et sirkus i Paris kjøpte han 5 tigre og 5 løver. De var nyinnfanget og helt ville. Han fikk ikke lov til å trene opp dyrene inne i sirkuset, men ble henvist til en dansesal i en forstad til Paris. Buret han fikk til disposisjon var bare 3,5 x 2,5 m stort, og da han slapp tigrene og løvene inn, begynte et forferdelig slagsmål mellom dyrene. I og med at de hadde kostet den formidable sum av kr.

150.000 i innkjøp, som på den tiden var en hel formue, stormet Heinrich inn i buret for å skille tigrene fra løvene, bare utstyrt med en fork og en pisk. Tigrene gikk da øyeblikkelig til angrep på han, og han så ingen annen utvei enn å kaste seg inn blant løvene, med den følge at tigrene igjen gikk til angrep på dem. I slagsmålet som fulgte, fikk han kommet seg ut av buret, blodig og opprevet.

Han fikk nå laget seg en rustning i jern som veide 75 kilo, og med denne «drakten» som beskyttelse entret han igjen buret etter noen dager. Han regnet med at denne rustningen ville stå seg mot eventuelle angrep. Tigrene ventet ikke et øyeblikk og kastet seg over han umiddelbart. Til tross for jernhabitten, greide de illsinte rovdirene å bite seg gjennom stålet med sine fryktelige tenner, slik at metallbitene trengte seg inn i kroppen hans. Det han opplevde i disse forferdelige øyeblikkene var en virvel av glisende rovdyrkjefter, veldige labber, støv og blod.

Allikevel, selv i dette inferno, la han i et kort øyeblikk merke til en av de mektige tigrene som skilte seg ut fra de andre med sin utrolige spenstighet, styrke og veldige sprang. Nettopp dette dyret skulle senere bli hans yndlingstiger og være en av «forgrunnsfigurene» i hans hovednumre på scenen. Heinrich påsto selv at dette dyret, som fikk navnet «Cæsar», var den prektigste tigreren som noensinne var blitt holdt i fangenskap.

Mangfoldige skulle Heinrichs sykehusopphold bli opp gjennom årene, og historien sier at det ikke var én hovedstad i hele Europa hvor han ikke var blitt innlagt på hospital for skader påført av sine «kjæledegger». Hele kroppen hans ble etter hvert dekket med arr etter bitt og forferdelige klor. De muskuløse armene hans, hvor man kunne fornemme selve urkraften, var spesielt ille tilredt. Også tommeltotten og langfingeren var bitt av ved midterste leddet av en glupsk tiger... ..Etter som årene gikk, ble det så ille at han

måtte ta plastiske operasjoner og skifte ut huden... ..Hver gang han ankom et nytt land med sirkuset, fikk han skrevet en kontrakt med de lokale myndighetene om at alle hans sykehusopphold, som følge av skader i manesjen, skulle være gratis. Hadde han måttet betale hospitalregningene selv, ville mye av vinningen gått opp i spinningen.

Det var imidlertid to av dyrene som ble hans yndlinger, tigreren «Cæsar» og en av løvene, som han kalte «Leo». På høyre og venstre overarm fikk han tatovert de to dyrene med sine respektive navn. En gang... ..var tatoeringen av «Cæsar» blitt ødelagt. Etter at sårene var grodd, fikk han tak i en ekspert på området. Det påstås at mens denne utførte reparasjonsarbeidet, lå «Cæsar» foran føttene til Heinrich. Han som utførte den nye tatoeringen var imidlertid en «kald fisk» og lot seg ikke affisere av tigerens nærvær.

«Den Bengalske Herre» hadde dog en skremmende fortid, idet den hadde 3 menneskeliv på samvittigheten, men etter Lühr Henrichsens inntreden roet den seg ned. Den adlød kommandoer og vink fra sin herre, men den var lunefull og til tider uberegnelig, noe den godeste Lühr Henrichsen mer enn en gang hadde erfart.

Det er skrevet at når han hadde sine forestillinger og opptredener i manesjen sammen med løvene og tigrene, var ofte disse så nervepirrende og dramatiske at flere av kvinnene på de første benkene rett og slett besvimte.

Under forestillingene, når dyrene utførte sine forskjellige kunststykker, var det helt avgjørende at han hadde øyekontakt med både tigrene og løvene. Han måtte se dem rett inn i øynene, ellers kunne de være over ham på et øyeblikk. Spesielt viktig var dette ved et av glansnumrene, når han holdt en ildsprakende ring over hodet, og alle tigrene bykset med veldige sprang gjennom ringen bare desimetre, eller kanskje centimetre, fra hodet hans. Det var nemlig ikke bare med pishen han styrte dyrene, men like meget med øynene og blikket, og det var kanskje nettopp dette som var spesielt

med han i forhold til andre i samme bransje... ...Fra de blå øynene strømmet en merkelig kraft, som vitnet om en sjelden mental styrke. Ingen som var i kontakt med ham kunne unngå å legge merke til dette.

Og det var hans show med tigre han reiste verden rundt med og som i sin tid gjorde ham til en kjent og populær artist.

En gang under en minneverdig opptreden i Moskva, hvor tsar Nikolai 2. og flere av den russiske adel var til stede, hadde tsaren personlig, etter forestillingens slutt, og etter at ovasjonene og den jublende applausen hadde stilnet, overrakt Lühr Henrichsen en formidabel pengesum og samtidig den høyeste russiske utmerkelsen som fantes. Man kan forestille seg den fortettede og forventningsfulle atmosfæren som må ha rådet i salen denne aftenen, med Lühr Henrichsen i sin fargerike uniform, stående i midten av manesjen med lyskasterne rettet mot seg og med dressurpiskeren lett svingende i sin kraftige neve. Foran han: 10–12 knurrende og brølende tigre og løver med «Cæsar» og «Leo» i spissen, alle dyrene ventende på at de skulle få utføre sine kunststykker.

Blant sirkusets mange forskjellige dyr hadde Heinrich en annen kjæledegge, en dressert apekatt, som han ofte tok med seg ut på byen, blant annet på restaurantbesøk. Da iførte han apekatten mørk dress, hvit skjorte og slips. Når regningen kom, gjorde han et lite signal, hvorpå den festkleddede ledsageren fisket fram lommeboken fra Henrichsens jakke, halte ut en pengeseddel og ga den til kelneren. Denne apekatten hadde han også med seg da familien flyttet til Digerud rundt 1920.

En gang da Henrichsens sirkus var stasjonert i Marseille i Frankrike, hadde en huntiger fra et dyremenasjeri i nærheten

rømt, og den terroriserte hele bydelen. Om dagen holdt den seg i skjul, men om nettene hørtes dens brøl mens den snek seg rundt i havneområdet. Flere mennesker hadde den tatt livet av, og befolkningen var vettskremt. Flere jegere med skytevåpen var på jakt etter den, men forgjeves. Tigeren var en lystmorder, og i tillegg var den slu og visste hvordan den skulle unngå jegerne. Til slutt ble flere infanteriregimenter utkommandert i jakten, og de ble også satt til å bygge barrikader langs havna for å stenge tigeren ute. Enden på visa ble imidlertid at politimesteren i Marseille oppsøkte Lühr Henrichsen og ba om hjelp. Alene gikk han ut i natten og med sitt spesielle instinkt og inngående kjennskap til disse kattedyrenes atferd, greide han å lokalisere tigeren. Den hadde gjemmestedet sitt mellom noen veldige steinblokker, som lå helt nede ved sjøkanten. Neste dag greide han å uskadeliggjøre dyret, men det var ikke med lett hjerte. For denne bedriften fikk han den franske tapperhetsmedaljen av 1. klasse, et flott dokument undertegnet av Aristide Briand (den franske statsministeren).

Under en forestilling i Spania, hvor kong Alfons var til stede, ble han overrakt en ekte tyrefekterdrakt fra kongen. Denne drakten var i seg selv verdt en betydelig sum, et klenodium Heinrich satte pris på. I senere år. Etter at han hadde lagt sirkuslivet bak seg, hadde han lånt bort denne til en venn av seg som skulle på karneval, noe som skapte stor furor.

Vi vet at han også hadde flere forestillinger i Norge; bl.a. i Cirkusbygningen i Christiania. Det var på den tid da det var tillatt å vise frem ville eksotiske dyr i Norge.

I Sverige i byen Gävle ble det en gang ganske dramatisk i manesjen under fremføringen av huntigeren «Orlofsky». Hun hørte at ungene, som var plassert på et loft like ved sirkuset, jamret seg og ble svært urolig, hvorefter hun gikk til angrep på Henrichsen. Han greide å roe dyret, men ble skadet og etter dette sendt på sykehus til behandling. Kveldsforestillingen måtte han til publikums skuffelse

stå over, men som den ekte artist han var, stilte han dagen etter i manesjen med sine tigere, til stor jubel fra publikum.

En stor sorg rammet imidlertid Heinrich da hans hjertebarn, den praktfulle tigeren «Cæsar», fikk lungebetennelse og døde i Vordingborg i Danmark – dette fantastiske dyret som han kunne få til å brøle på kommando, som forsto alle hans vink, og som var et syn for øye, men som også kunne være livsfarlig hvis den var i dårlig lune. Under sykeleiet pleiet han tigeren som om den skulle vært hans egen bror.

Rundt år 1919, i en alder av ca. 39 år, innså imidlertid Heinrich at tiden var kommet for å trekke seg tilbake. Han solgte alle dyrene i menasjeriet til det amerikanske sirkuset «Buffalo Bill» og fikk utbetalt en sum tilsvarende 1,4 millioner kroner, et uhyrlig pengebeløp på den tiden.

– En av tidenes beste dyretemmere hadde forlatt manesjen for alltid –

Han var i mellomtiden blitt skilt fra sin første kone, som var norsk... ..Historien sier at hun opprinnelig var en av rytterskene i sirkuset og aktivt med som ansatt i etablissementet.

Hans andre kone het Gudbjørg og var fra Lesja i Gudbrandsdalen. Hun var en utrolig snill, rolig og tålmodig kvinne, som kom til å dele resten av sin tilværelse sammen med Heinrich. Sammen fikk de datteren Elsa, født i 1922.

Lühr Henrichsen, som nå var blitt norsk statsborger, flyttet sammen med familien i ca 1924 til Digerud, der de kjøpte seg en eiendom og ble boende til ca. 1950... ..På tross av at de nå var økonomisk uavhengige mennesker og kunne ha levd på stor

fot, valgte Gudbjørg og Heinrich heller å tilbringe tilværelsen på Digerud under enklere livsvilkår. Han var en utadvendt person, litt av en gjøglemaker og ble kjent med mange. Til ungene rundt seg hadde han alltid noe å gi bort og var derfor populær blant de mindreårige. Som den dyrevennen han var, passet han alltid på å legge ut rikelig med mat til fuglene og skogens firbente skapninger, og det sies at under en tidsperiode kom det fire ekorn hver dag og forsynte seg med brød fra hånden hans.

En annen ting han satte pris på var å følge med på skipstrafikken inn og ut av fjorden, og han kunne sitte i timevis på Digerudbrygga og skue utover sjøen. På vintrene hadde han ingen betenkeligheter med å sitte ute i 15-20 kuldegrader. Da var han iført en blå sjømannsgenser, blank skyggelue, turnsko og kalosjer.

Mange venner hadde han, både på Digerud og på Fagerstrand, hvor han også kom til å tilbringe mye av sin tid. Av disse kan nevnes: Kolbjørn og Kjell Degerud, Inger og Finn Jacobsen, Albert Haugan, Johan Labraaten og Erling Ødegaard.

Når folk spurte han ut om hans liv som sirkusartist, svarte han villig på dette, men han pleide å poengtere at han alltid dresserte dyrene etter «den milde metoden», hva han nå enn mente med det.

«Tigre og løver kunne jeg temme, men min egen svigermor greide jeg aldri å temme», pleide han å si med et skøyeraktig glimt i øyet.

Selv om det etter hvert ble mange år siden han hadde vært i manesjen, glemte han aldri sine kunster. En gang i begynnelsen av 1940-årene hadde de på oljeanlegget på Fagerstrand en folkevond St. Bernhardshund som vakthund. En dag hadde den slitt seg, og det var ingen som våget å gå inn og få tak i det rasende dyret. Det ble da sendt bud på Heinrich, som ankom. Historien sier at han bare åpnet porten og gikk rett bort til hunden, stille og fredelig. Under hans sterke blikk krøp den sammen og fulgte lydlig med han ut, snill som et lam.

Gudbjørg og Heinrich Lühr Henrichsen flyttet fra Digerud ca. 1950... ..Heinrich døde så 5 år etter, 75 år gammel. Mannen med det mystiske blikket, som blant bygdefolket ofte ble titulert som «Tigertemmeren», var en saga blott.

* * *

Opplysningene er hentet fra Gerhard Eriksen, Randi og Kjell Degerud, Inger og Finn Jacobsen og også fra boken «Livstegn og Speilinger» av Odd Hølaas, utgitt av Gyldendal Forlag, Oslo 1966. Forfatteren hadde selv intervjuet Heinrich Lühr Henrichsen.

Stein Buraas

* * *

Erling Ødegaards nevø Kjell Ødegaard husker godt «Tigertemmeren» fra sin barndom og oppvekst på Fagerstrand. Den tidligere sirkusartisten var en firskåren, fortsatt kraftig kar, som ikke hadde noe imot å vise fram den arrete overkroppen sin til beundrende tilskuere -kanskje særlig etter å ha fått i seg et par øl eller to. Og flaskekorkene ble fjernet med tennene.

For å vise hvor tøff han fortsatt var, utfordret han en gang lensmannen til å kjøre bil over den ene hånden sin – og plukket etterpå ut alle småsteinene som var presset langt inn i håndflaten.

Oversikt over styret i Nesodden historielag 2012:

Leder	Åste Eggen
Nestleder	Gunhild Skatteboe
Kasserer	Arne Isachsen
Styremedlemmer	Pål Moe
	Stein Turtumøygard

«Sopelim»-utvalget takker bidragsyterne til årets utgave. Allerede nå tas imot med takk bidrag eller forslag til innhold i nye artikler for neste års utgave !

Styret ønsker også å takke givere av nye gaver til Fundingrudhuset, samt dem som villig har stilt opp slik at Nesodden kirke og Fundingrudhuset har kunnet være åpne for omvisning siste sesong !

www.nesodden.historielag.org

Org.nr. 971257075